

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

של מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
האזינו
תשרי ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

”שבת אחים גם יחד” – מעלת האחיה, עזרה וסיוע איש לרעהו. ביאור דברי ספר חובות
הלבבות שער חשבון הנפש – החשבון העשרים ושנים.
הקושי בגידול אתרוג תימני, האם אבותינו נהגו בכל החומרות הנהוגות כיום, כגון
בנקודות שחורות, ואלו פגמים פוסלים באתרוג מצד הדין.
ביאור הנאמר בתפילה לבעל תוקע בראש השנה ”זכות אברהם אבינו ותפלתו בהר
המוריה” – היכן מצינו שהתפלל אברהם אבינו שם?
למה נבנה בית המקדש דוקא בהר המוריה, והאם יש אמת ב”מעשה בשני אחים וכו”
כסיבה לבניית בית המקדש במקום זה.
בעניין אתרוגים תימנים שעושים שיהיה להם פיטם.

כל הזכויות שמורות

יוצ”ל ע”י מוסדות יד מהרי”ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא”ל: yad@maharitz.co.il
להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור – 305

**ניתן להקדיש כל שיעור
להצלחה, לרפואה, או לעילוי נשמת
ברטים בטלפון: 050-4140741**

**והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב”ה כל משאלות ליבם לטובה. אכי”ר.**

"שבת אחים גם יחד" – מעלת האחות, עזרה וסיוע איש לרעהו. ביאור דברי ספר חובות הלבבות שער חשבון הנפש – החשבון העשרים ושנים.

דוד המלך ע"ה אומר בתהלים וקל"א, א"ן, הַגֵּה מִה טוֹב וּמִה נְעִים שֶׁבֶת אֲחִים גַּם יָחַד. הוא משבח את עניין האחוה, האהבה ואחוה שלום ורעות, את המעלה שעוזרים ומסייעים אחד לשני.

בספר חובות הלבבות יש את שער חשבון הנפש, הוא מביא שם שלשים חשבונות, שהאדם יערוך בחשבון הנפש כדי להתעורר ולהגיע לידי שלמות. כמו שנאמר, חֲשַׁבְתִּי דְרָכֵי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתַיִךְ וְתַלִּים קִי"ט, נ"ט. לפני כן יש את שער הכניעה, אחרי כן שער התשובה, ולאחר מכן שער חשבון הנפש. הכניעה היא ההקדמה, זהו השורש לתשובה. משום שבלי כניעה, אם אדם בעל גאווה ואינו מכניע את עצמו, אינו יכול לחזור בתשובה. דיברנו על כך כבר בעבר, בשם המאירי בחיבור התשובה, ועוד. אח"כ שער התשובה ושער חשבון הנפש.

באחד החשבונות, בחשבון העשרים ושנים, הוא כותב כך, חשבוננו עם נפשו על התערבו עם בני אדם בתקנות העולם, מחרישה, וקצירה, ומקח וממכר, והעניינים שנעזרים בהם קצת בני אדם בקצתם על ישוב העולם. שאדם יעשה חשבון הנפש על קשריו עם בני האדם, בכל העניינים. כאן הוא מדבר על חרישה קצירה ומקח וממכר, אבל אח"כ בהמשך הוא מזכיר גם על תורה. הוא דיבר כנראה על רוב בני אדם, שעוזרים אחד לשני. א"כ, מה שאתה אוהב לעצמך שיהיה לך, תאהב שיהיה גם לאחרים. מה שאתה שונא לעצמך, תשנא גם לאחרים. שיאהב להם מה שיאהב לנפשו מהם, וישנא להם מה שישנא לו מהם, ויחמול עליהם, וידחה מהם כפי יכולתו מה שיזיקם, כמו שנאמר ויקרא י"ח ט' ואהבת לרעך כמוך. אני אומר זאת בתורת הקדמה, ובעז"ה בהמשך תבינו מה הקשר לעניינא דיומא.

אח"כ הוא מביא משל, כדי להבין כמה טוב עניין זה של שבת אחים גם יחד, כמה מעלה יש כשאנשים מתחברים ועוזרים אחד לשני. אנשים

הלכו אל ארץ רחוקה בדרך עקוב, שיירה של אנשים שהיו צריכים להגיע לארץ רחוקה, אבל הדרך היתה קשה. ויש להם ללון במחנות רבים. ויש להם בהמות רבות טעונות במשאות גדולות. צריכים הרבה מעצורים בדרך, ולחנות פה ושם, ויש להם הרבה בהמות וכל פעם צריכים לטעון ולפרוק. והאנשים במתי מעט, ולכל אחד מהם בהמות רבות שהוא צריך לטעון ולפרוק אותם פעמים. לא היו כ"כ הרבה אנשים, אבל בהמות היו הרבה. א"כ הרבה פעמים צריך לטעון ולפרוק. ואם יעזרו איש את אחיו לטעון ולפרוק, ויהיה חפצם בשלום הכל, ולהקל מעליהם, ושיהיו שוים בעזר ובסיוע ביניהם, יגיעו אל הטוב שבעניינים. ואם יחלק ליבם ולא יסכימו לעצה אחת, וישתדל כל אחד מהם לעזור לעצמו לבד, ילאה רובם. אם הם משתפים פעולה וכל אחד דואג לשני, אזי יצליחו. אבל אם כל אחד דואג רק לעצמו, לכל אחד יש את הראש שלו, את הדעה שלו, אני סובר כך ואתה סובר כך. אתה חושב כך, תעשה, אבל אני דואג רק לעצמי. א"כ, רובם לא יחזיקו מעמד. ילאה רובם, הם יתעייפו, ולא ישיגו את מטרתם.

ומן הפנים האלה, אחי, כָּבֵד הָעוֹלָם עַל יוֹשְׁבָיו. לצערינו מדה זו, שאין האחד דואג לשני, מצויה אצל רוב בני אדם, ולכן נכפלה עליהם עבודתו וטרחו, מפני שרצו להתיחד כל אחד מהם בחלקו בו, וביותר מחוקו ממנו. בגלל שאנשים כך חושבים, לכן בסופו של דבר הם צריכים לעבוד ולטרוח יותר ממה שהם משיגים אם היו עוזרים אחד לשני. בגלל שכל אחד עוזר לעצמו, א"כ הוא דואג יותר על עצמו, וממילא התוצאה הפוכה. כל אחד רוצה להיות לבד. ומפני שרצו ממנו יותר מחוקם, אנשים מחפשים יותר ממה שמגיע להם. אם כל אחד היה מסתפק במועט, היה טוב. או ממוצע לפחות. אבל אדם רוצה יותר. וביקשו בו אשר לא להם, מנעם העולם חוקם ממנו ולא המציא להם חלקו בו. בסופו של דבר הם מפסידים. על כן אינם מרוצים ממנו. לרוב בני אדם אין הרגשה טובה, הם בצער על

תגלה רק לאחד מאלף. ואמר החכם [משלי כ"ז, ט"ז] שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש. דהיינו השמן והקטורת, משמחים את לבבות האנשים. ומתק רעהו מעצת נפש, מתוק מאד כשאחד נותן לשני עצה שבאה מהנפש. אם אדם נותן עצה כנה והגונה לחבירו, זהו דבר שמשמח את האדם, ועי"ז הוא יכול לגלות לו סודותיו, שיייעץ לו מה לעשות בענייניו. אמרתי זאת כהקדמה, ובעז"ה בהמשך נראה שיהיה לכך נפקא מינה.

הקושי בגידול אתרוג תימני, האם אבותינו נהגו בכל החומרות הנהוגות כיום, כגון בנקודות שחורות, ואלו פגמים פוסלים באתרוג מצד הדין. ברצוני לעבור לעניינים החשובים כעת, האתרוג וחג הסוכות, בעזרת ה' מה שנספיק. בעניין האתרוג, כידוע התורה אומרת שהוא פרי עץ הדר. הלכות האתרוג מרובות, יש מקילים ויש מחמירים, אבל בני תורה מחפשים אתרוג מהודר לפי כל הדעות. אולם מאידך, כיון שהאתרוגים התימנים אינם מורכבים, קשה מאד להשיג אתרוג מהודר לגמרי ממש, שהוא חלק בלי שום פגמים. זאת אחת הסיבות שבעולם מרכיבים את האתרוג עם לימון, או עם פירות אחרים, בגלל שהרבה מזיקים נטפלים לאתרוג, הוא עץ מאד עדין וגם מתוק, ממילא התוצאה היא שקשה למצוא מהודר ממש. ואכן, אבותינו הקילו בזה מאד. הרבה חומרות שאתם רואים היום, אבותינו לא נהגו בהם. למשל, לגבי הנקודות השחורות. היום בד"כ פוסלים גם את הנקודות הקטנטנות, אף אנו פוסלים זאת הלכה למעשה, כי אנו מדברים על ציבור של בני תורה המהדר ומדקדק במצוות. אבל לפי ההלכה, חזיית שעלתה על האתרוג בשנים או שלשה מקומות, האתרוג פסול. אותו הדבר כל שינוי מראה, כגון מראה שחור ולבן. שחור, ידוע מה זה שחור. לבן היינו, נקודות לבנות שישנן על האתרוג, אבל כותב בעל תפארת ישראל [פ"ג דסוכה משנה ו'] שמדובר על לבן בתכלית הלבנינות, שאינו מצוי באתרוג.

שאינם מצליחים. ואין אחד בהם שאינו מתרעם בו ובוכה עליו. אף אחד לא מרוצה. כולם בוכים שחסר להם ולא זה מה שהם מחפשים. כי ביקשו בו מותרים המחיה, ומנעם הוא די הספק אלא לאחר הטורח הגדול והיגיעה הרבה. ואילו היה מספיק להם די ספקם, ותהיה השתדלותם שוה לתועלת כולם, ויהיו שווים בענייניהם, היו מנצחים עולמם ומגיעים אל יותר מחפצם בו. אילו היו מסתפקים במה שצריך, ואם כל אחד היה עוזר לשני וחושב מה טוב לשני, כולם עוזרים לכולם, אזי היו מצליחים ומקבלים הרבה יותר ממה שרצו או חשבו לקבל. ולא די להם שאינם עוזרים זה לזה על עולמם, אלא מחלישים קצתם את קצתם. אחד עושה צרות לשני, כל אחד מחפש איך לנגח ולהפריע לשני, מקנא בו. ומעכב כל אחד מהם על חבירו, ומרפה כחו. במקום להסתדר, הוא כל הזמן רב. זה עם זה, וזה עם זה. עד שלא יגיע אחד מהם אל בקשתו ולא ישיג תאוותו.

איך מתגברים על זה? על כן, השתדל אחי לקנות רעים נאמנים, ואוהבים זכים, יהיו לך לעזר על תורתך ועל עולמך. שיהיו לך רעים. אבל לא סתם חברים, אלא נאמנים. אוהבים זכים היינו, אנשים בעלי אהבה טהורה. וזה יעזור לך ללימוד התורה ולכל עניני העולם. אבל איך אתה קונה זאת? בהיות ליבך שלם עמהם, ומצפונך זך להם. שליבך שלם איתם, לא אחת בפה ואחת בלב, ומצפונך זך להם, אזי הם מרגישים בכך. כי כשאחד נותן אמון בחבירו ואוהב אותו, ממילא חבירו מחזיר לו. ושיהיו חביבים עליך כנפשך, כשתמצא ידך מי שהוא ראוי לזה מהם. אל תחליט מהר, תראה קודם אם הוא מתאים להיות חבר שלך, אם אפשר לסמוך עליו. ואל תפקוד סודך, אלא אצל סגולת הסגולה מהם בלבד. סודות, אל תגלה לאף אחד, אלא רק מתוך המובחרים האלה, הכי מובחר. סגולת הסגולות. כמו שאמר בן סירא [ו', ר"ב] רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף. אפי' שדורשי שלומך רבים, אבל סוד

במקום אחד. ואפילו נקודות קטנטנות. אולם, אבותינו הכשירו זאת. ביררתי את הדבר עם הרבה ת"ת. יכול להיות, מסתבר שבמקור הם סמכו על דעת רבינו הרמב"ם. לשון הרמב"ם הוא, אתרוג השחור, אתרוג הלבן. אני מביין מזה, שהכוונה לאתרוג שרובו שחור, או רובו לבן, אבל לא נקודה שחורה או לבנה. כך כותב הרמב"ם [פרק ח' מהלכות לולב הלכה ח"ג], אתרוג שהוא תפוח, סרוח, כבוש, שלוק, שחור, לבן, מנומר, ירוק ככרתי, פסול. מה זה שחור? ולבן? לא נקודה שחורה או נקודה לבנה. כך משמעות הרמב"ם. אבל בשו"ע הדבר אינו כך. ולגבי חזונית, כמובן הרמב"ם מודה שצריך שיהיו בשנים או שלשה מקומות.

נפקא מינה, לאנשים שאינם מדקדקים במצוות. אינם צריכים לחשוש שהם עושים שלא כדין, בכך שהם מכשירים זאת. אפילו בחסר, המון העם ג"כ מקילים. כנראה שהתלמידי החכמים לא עוררו על כך, בגלל שסו"ס ישנה דעה האומרת שעד כאיסר כשר. אם כי העיקר להלכה אנו נוקטים, שחסר אפילו כל שהוא פסול. אבל צריכים לדעת, גם ליכל שהוא יש שיעור. יש חושבים, שכל שהוא זה דבר שא"א כבר לתפסו. לפעמים יש אתרוג שקיבל מכה, ויצא ממנו מיץ, ואדם נבהל אולי נחסר ממנו משהו. על זה בודאי איננו מדברים. הכלל הוא, צריך שהחיסרון יהיה נראה בגוף האתרוג. אבל גם אם נחסרה מקליפתו של האתרוג, אינו נחשב חסרון, כי זוהי רק הקליפה. צריך שמבשר האתרוג יהיה חסר, שתיראה לבנוניתו של האתרוג. לא כתוב במפורש כמה הוא השיעור, אינו אבל רע"ק איגר כותב [בתשובות וכתבים שבסוף דרוש וחיידוש חלק ראשון], שהשיעור הוא כדי חגירת ציפורן. והדבר אכן מסתבר. דהיינו, השיעור הוא, שאם אדם מעביר ציפורן והיא נתפסת שם. כמו ששיעור זה כתוב לגבי דברים אחרים, כגון לעניין מזבח ותפילין, זה בערך מילימטר וחצי. כמובן שהמחמיר תבוא עליו

לבן סתם, שכיח שיהיה באתרוג נקודות לבנות. לפעמים יש לבנונית מחמת חולי וכדו', אבל לא מדברים עליהם, אלא על לבנונית שבעור, בקליפת האתרוג. לבנונית כמו שיש ללבקן, אדם שהוא לבן במיוחד. א"כ זה משהו שונה, שאינו ממראה האתרוג, ופסול. (ועיי' שו"ת עולת יצחק ח"א סימן ע"ז).

הכלל הוא, מה שהוא מראה אתרוג, אינו פסול. 'הדר' פירושו פרי מהודר, אבל אם זהו דבר השכיח באתרוגים, א"כ זה מראהו וכך טבע גידולו. לכל הפירות, אפילו לתפוחי עץ ולענבים יש כל מיני מומים ופגמים, ואף אחד לא מתייחס אליהם. כך היא צורתם, והדבר אינו מוריד ביפיים. אותו הדבר באתרוג.

אבל צריכים לדעת, הדבר אינו לפי מה שאנו קובעים, כפי מה שנראה לנו בעיניים, לפי מה שבני אדם חושבים מה יפה ומה לא, אלא שמסרם הכתוב לחכמים. חכמים קבעו מה פסול ומה לא, וגם אם נראה לנו משהו שבעינינו אינו מהודר, מצד ההלכה זה כן נחשב מהודר. אם כן, לפעמים יש דברים שלא כתוב בהלכה שהם פוסלים, אבל מבינים לבד שזה ביזוי מצוה. למשל, יכול להיות אתרוג עם הרבה מדי בליטות, רואים שהוא מכוער, אמנם לא כתוב בהלכה שזה אינו הדר, אבל כל אחד מבין שזה כך. או אתרוג שיותר מדי צמוק, מצומק. ומבואר בפוסקים [עיי' חיים וברכה סימן ס"ד. וכעין זה בחידושי חת"ס סוכה דף ל"ז ע"א], שראשית צריכים לראות את ההדר מבחינת הכתוב בהלכה, ורק אח"כ לראות מה שבעיני בני אדם. זו דרגא שנייה. אבל ישנם דברים, שכל אחד יגיד שזהו הַקְרִיבָהוּ נָא לְפָחֶתְךָ הַיֶּרֶץ או הַיֵּשָׁא פְּנִיךָ וּמֵלֵאכֵי אֵי, ח"ו, כל אחד מבין שאתרוג זה אינו מתאים, אפילו שאין שום סעיף בשו"ע או מקור אחר האומר פסול. מבינים לבד שזה ביזוי מצוה, והוא לא מתאים.

בכל אופן, לגבי הנקודות השחורות, היום פוסלים אם זה בשניים או שלשה מקומות, או בחוטם

מדוקרים, מנוקבים וחוזים, ובמצוה זו אינם זהירים וזריזים. למה במצוה זאת, פתאום לא התייחסו לכך? והגדתי להם איכה יעבדו אצלנו בחיבוב המצוה הזאת בזמנה, בנקיון ושמירה טובה מכל מום, וכי אנחנו אין מברכים על כאלה, מהיות טוב לשומרם נקיים ויפים. תשמעו מה ענו לו, אף הם אמרו לי: גם אלה כשרים על פי הדין. זה לא חסר, וזה לא חזונית, וזה לא שינוי מראה. זה כך גידולו, וזה כך מראהו. אל תרבה עלינו נוספות אשר לא שערם אבותינו. היום אומרים שזה חזונית, העולם היום אינו יודע מה זו חזונית, אבל שם ידעו מהי חזונית. ישנם כמו אתרוגים פצועים, ממחלות או מסיבות אחרות. אבל מי שאינו יודע, רואה בלטלאך ואומר שזה חזונית. איננו יודע מה זה. הוא לומד גמרא ושו"ע, כתוב חזונית, ואינו יודע מה זה. בלטלאך פירושו עלים, בשפת אידיש. העלים מזיקים לאתרוג, לכן כמו שגוזזים את הקוצים, צריכים לגזוז גם את העלים, כי הם עושים כתמים על האתרוגים. א"כ אמרו לו, זה לא חזונית, וזה לא חסר. ואכן הוא אומר, ושמתי ידי למו פי. דהיינו שתקתי. הוא הרגיש קצת שהם צודקים.

אני אומר את הדברים, רק כדי לדעת, שאבותינו נהגו כדת וכדין. לא שאני אומר לעשות כך, אבל אם רואים אנשים הנוהגים כן, אין לזלזל בהם. ושמעתי אומרים דרך בדיחותא בשם החזו"א, שאם היה צריך לקחת אתרוג הפסול לפי כל הדעות, היה קשה מאד למצוא כזה. לא בקלות היו מוצאים כזה אתרוג פסול. מובן, שרוב האתרוגים כשרים.

שאלה מהקהל: חכם אחד אמר, שהיום בגלל כל שיטות ההרכבה המיוחדות שישנם, קשה מאד לברך על אתרוג. והוא אמר עצה, שכל הציבור יתקרב לאתרוג של החכם ויברך עליו, כי קשה למצוא אתרוגים לא מורכבים. הוא אומר שקשה מאד לבדוק זאת, אפילו בתנאי מעבדה. אגרונום מומחה בתחום, שעשה עבודות מחקר, אמר שקשה מאד לראות.

ברכה, אבל אני מדבר מצד ההלכה, מה הפירוש חסר כל שהוא. א"כ, גם לכל שהוא יש שיעור. אותו הדבר לגבי תקיעת שופר, שצריך להפסיק כל שהוא, אין הכוונה לדבר שהוא ממש לא נתפס. גם חמץ בפסח אסור במשהו. אכן שם יש נידון עד איזו כמות, ולהלכה אנו פוסקים שהדבר אינו מוגבל, אפילו אחד למליונים, אבל הפרי חדש סובר שהכוונה פחות מביטול של אחד מששים.

בעל אבן ספיר, היה בתימן, וראה כיצד הם מתייחסים לאתרוגים, והתפלא מאד. הסתכל וראה שזה עולם אחר ממה שמצוי אצל האשכנזים. גם אני שמעתי על רב חשוב מאשכנזים בזמנינו, הרה"ג שטרן שליט"א, שהתלונן על התימנים. מה, אלו אתרוגים או תפוחים? זה תפוח עץ? אמרתי לו, מה כבודו רוצה, אצלנו האתרוגים הם אוכל. אצל האשכנזים האתרוגים הם משהו מאד נדיר, הרי אצלם לא גודל אתרוגים, א"כ כשהביאו אתרוג עטפו אותו ושמרו עליו וכו'. אבל אצלנו, זה כמו שהיה בזמן חז"ל, השתמשו בו גם לאכילה. אבל תשימו לב, בעל אבן ספיר כבר בזמנו ראה זאת, והשתומם. הוא ראה ש זה בכלל עולם אחר מאשר אצל האשכנזים. אמנם הוא לא ראה זאת בתימן עצמו, הוא כבר היה אז בעדן, אבל ידוע לנו שאותו הדבר היה גם בתימן עצמה. הוא כותב בחלק שני דף כ"ט כך, מחרת יום הכיפורים הביאו השמשים לבית הכנסת שקים גדולים מלאים אתרוגים גדולים, מהודרים, המובאים מפרדסי ההרים בדרך יום מפה, הנמצא שם לרוב. גם לולבים, הדם וערבה, הרבה מאד. האתרוגים מגודלים כל צרכם, גם לתופשם בשתי ידיים, מראיהם ירוק כשעוה, כי הם בגמר בישולם. הכוונה לצהוב. והחתל לא החתלו בפשתן כמנהגנו, ולא נשמרו ממכות ופצעים. וכל החפץ למלאות שתי ידיו במצוה זו, יבוא ויבחר לרצונו במחיר מעט אשר יושת עליו. לא עולה ביוקר. א"כ הוא אומר, ובעיני היה רע לראות אתרוגים מהודרים, והמה

משמעותי. דעת המומחה קבעה. אבל אני מדבר על מה שאינך רואה, לזה אינך צריך לחשוש. בכל אופן, אם לא ברור האם זהו נקב כשיעור, יש בכך ספק, אזי אפשר להכשיר מטעם ספק ספיקא. ראשית, אולי זה לא חסר. שנית, ישנה דעה בראשונים ששיעור חסר הוא בגודל כאיסר. זה בערך שתי ס"מ, אפילו קצת יותר. א"כ, על מה שספק חסר, אפשר להקל.

אם נפל העוקץ של האתרוג, ורוצים להדביקו, אפילו שידביקוהו עם חומר חזק, הדבר אינו מועיל. כי הרי ישנם כמה מיני פסולים בדין של 'חסר', ואם נחסר מגוף האתרוג ויחברוהו שוב, הרי כתוב ז'לקחתם לכם ביום הראשון, צריך שתהיה לקיחה תמה, דהיינו לקיחה שלימה. א"כ כשאתה מדביק אותו, אולי אם היינו דנים רק מצד 'הדר' היה אפשר להתיר, כמו לדוגמא בלולב שנפתח ורוצים להדביקו, שזה מותר. אבל כשיש חסרון באתרוג, ורוצים להשלימו, כגון אם נפלה הפיטמא שלמעלה, באתרוגים שיש להם פיטמה, או נפל העוקץ למטה, כאן יש חשש שנחסר מגוף האתרוג ואין זה מועיל אם יחברוהו חזרה.

לגבי נקודות שחורות, מי שיראה בעיני יצחק [שע"ה ח"ג סימן קי"ז אות י"ד] כתבתי, שבד"כ רוב הנקודות השחורות הם לכלוך, ואפשר לנקותם. לא מצוי שיהיו נקודות שחורות מגוף עור האתרוג, זהו דבר נדיר. לכן בד"כ אם מנקים את האתרוג זה יורד. השאלה, מה הדין כשלא הורידו? א"כ, כיון שהעניין הוא מצד הדר, הרי יש פסולים מצד 'לקיחה תמה' ויש פסולים מצד 'הדר', ממילא זה לא נחשב הדר. כי לא בטוח שזה ירד, אולי כן ואולי לא. לכן צריכים לדון כפי מה שרואים כעת, ולכן צריכים לנקותו לפני כן.

עוד דבר שצריכים לדעת, ההידור שבאתרוג הוא שיהיה בצבע צהוב, לא ירוק. אמנם ירוק זה כשר, רק שלא יהיה ירוק ככרתי. אבל אצלינו בפרט, בד"כ האתרוגים שלנו מצהיבים במשך

תשובת מרן שליט"א: ואני אומר, שלא צריכים לבדוק בשום מעבדה. התורה לא ניתנה, לא לאנשי המעבדה ולא למלאכי השרת, אלא למה שאנו רואים בעינינו. אם אנו רואים בעיניים שהאתרוג אינו מורכב, לא צריכים לחשוש למעבדות. אחרת, אולי גם האתרוגים שיש לנו היום, אפילו אלה מתימן, אולי מישחו לפני אלף שנה הרכיבם? אלא שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. אנו יודעים בעיניים מה מורכב ומה לא. אם זו הרכבה, שצריך מעבדה כדי לבדקה, פירושו שבעין זה לא מורכב. אני יודע מהו אתרוג שאינו מורכב, זה שאין לו פלחים בפנים, ואם יש בו שינוי שאינו נתפס בעינינו, האתרוג אינו נחשב מורכב. אחרת, אין לדבר סוף. לא תמצא אתרוג כשר לעולם, כי אי אפשר לדעת. התורה לא אמרה ללכת למעבדה, וכעת אתה אומר שאפילו במעבדה לא ימצאו זאת. אתה יודע, איך מיינן נהיה חומץ? מחיידקים. אמנם אתה מסתכל ולא רואה חיידקים, אבל אם תסתכל במיקרוסקופ תראה חיידקים. אין מציאות של חומץ שלא יהיה בו חיידקים. אלא, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ורק מה שנראה לנו בעיניים הוא שאסור. יש לפעמים, שאתה רואה דבר מה בעיניך, ואינך יודע מהו, בזה בא מומחה ואומר לך שזה תולעים, או כנימות. אבל מה שלא רואים בכלל, הוא מותר. אין מי שיפסול חסרון שנראה רק במיקרוסקופ. כלל זה הוא גם לקולא וגם לחומרא. למשל, אם יש דיבוק בס"ת, בעין אינך רואה דיבוק אבל ע"י מכשיר אתה רואה, או אם בעין נראה לך דיבוק ובמכשיר אינך רואה, הדבר לא אומר כלום. התורה ניתנה לבני אדם. זה כלל בכל התורה כולה. מה שאינך יודע זהו חסרון ידיעה, אבל חסרון ידיעה אינו נקרא ספק. אם אתה שואל אותי, אה"נ יש מקום לדון בזה, הדבר אינו פשוט, אבל בכל אופן זה הכלל. רק אתה רואה שיש משהו, אולם אינך יודע מהו, אז באה דעת המומחה ואומרת לך שזה כנימה. מה שלא ידעת שזו כנימה, לא למדת ואינך מומחה בזה, זה לא

פסול לסברא הראשונה אע"פ שאינו מפולש; ובשעת הדחק יש להקל כסברא האחרונה, להכשיר חסרון שאינו כאיסר ואינו נקב מפולש. כיון שזה דרך גידולו, לכן זה לא פוסל. אינני יודע אם הוא מהודר, אבל בודאי שהאתרוג כשר. יש אומרים, שאם זה בחוטם יש בכך ספק. הפרי מגדים מסתפק, האם דין זה נאמר גם על החוטם, כי אולי זה פוגם בהדר. החוטם זהו המקום שממנו משתפע האתרוג ועולה כלפי מעלה. בכל אופן, אם ברוב האתרוג נעשו נקבים ע"י קוצים, האתרוג כשר.

שמעתי בשם גברא רבא האומר, שכל זה מדובר רק אם הנקב הוא ישר, דהיינו שהקוץ חדר לתוך האתרוג בצורה ישרה. אבל אם זאת שריטה זה לא עוזר, כי ע"י שהקוצים באו בצורה כזאת, הם מורידים מבשר האתרוג. בד"כ הם מורידים רק מהקליפה וזה לא משמעותי, רואים שזה משהו קטן, אבל לפעמים יכול להיות שזה נכנס פנימה. לכן הוא אומר, שאם זה ע"י שריטה, האתרוג פסול. רק אם זה נכנס ישר פנימה, כשר. אינני יודע אם הדבר נכון, לא מסתבר, וכמדומני שלא מקובל כך להורות. חושבני שגם זה נחשב דרך גדילתם. ישנם קוצים הנכנסים ישר, וישנם קוצים שהרוח מזיזה אותם והם שורטים את האתרוג. זה אותו דבר. זה דרך גדילתם, וזה דרך גדילתם. למה רק כך זה דרך גדילתו וכך לא? לכאורה גם זה נקרא דרך גדילתו.

ובפרט שישנה דעה אחרת, למה מכשירים נקב שנעשה ע"י קוצים. לא בגלל שזהו דרך גדילתם, אלא בגלל שזה כדיני ריאה בהלכות טריפות, שאם יש עור ובשר המכסים את הנקב, הרי שזה מתקנו. אם הגליד, הבריא אותו. א"כ גם באופן זה, כשם שאם נכנס הקוץ בצורה ישרה ונשלם הבשר והעור, למרות שרואים מקום שקוע אבל הוא כבר הבריא, עלה עליו קרום, האתרוג כשר, כך גם אם הוא נשרט מהצד ועלה עליו קרום, כשר. זה אותו הדין. לפי טעם זה, בודאי שהדבר כך. אלא מאי, אולי לוקחים זאת רק לחומרא

הזמן כידוע. אם לא היה ידוע כן, הדבר לא טוב. אבל אם יודעים, אפילו על אתרוג שהוא ירוק מאד, אפילו יש בו שחרורית, אבל יודעים שאם ישאירו אותו הרבה הוא יצהיב, א"כ אם יש לו גודל כביצה הוא כשר. אבל המהודר יותר, לקחת אתרוג הצהוב. יש אתרוגים בצבע כתום, וגם הם כשרים. יש מין כזה, באתרוגים התימנים, שהוא קצת בצבע כתום. מראה אדום אינו פוסל באתרוג, אבל לצבע הכתום יש אפילו קצת מעלה. מובא ביעב"ץ [מור וקציעה סי' תרמ"ח] בשם הזוה"ק, שמראה זהב עדיף. הוא עוד יותר יפה. בכל אופן, כדי שהאתרוג יקבל מראה צהוב, כדי להצהיב את האתרוגים שמים אותם עם תפוחי עץ צהובים או אדומים, ולא דוקא סוג יהונתן. אולם צריכים להיזהר בשני דברים. ראשית, באיזורים החמים כמו כאן בבני ברק, לא לשים אותם ביחד יותר מיום וחצי. אפילו שאחרי יום וחצי הוא עדיין לא יצהיב, בסוף הוא יצהיב. אבל אחרי יום וחצי, יש להוציא את התפוחי עץ, כי אם ישאירם יחד יותר, הדבר ישפיע עד כדי כך שינשור העוקץ. ובירושלם ובמקומות היבשים, אפשר להשאירם יחד עד שלושה ימים ולא יותר.

כותב השלחן ערוך וסימן תרמ"ח סעיף ב', אתרוג שניקב נקב מפולש כל שהוא, פסול. ושאינו מפולש, אם היה כאיסר, פסול. ואם חסר כל שהוא, פסול. זו הדעה שמרן מביא בסתם, זאת שיטת הרמב"ם, וכך אנו פוסקים. מהרי"ץ בעץ חיים אפילו לא מביא דעה אחרת. כך עיקר ההלכה. אבל הרמ"א מוסיף פרט, ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן על ידי קוצים, אע"פ שיש בהם חסרון, שזהו דרך גדילתן (תה"ד סי' צ"ט). זו הגהה המקובלת אף אצלנו, גם בעל שת"ז מעלה אותה. דהיינו, אם אתה רואה חסרון, אבל לא שנעשה ע"י ציפור שאכלה ממנו או סיבה אחרת שבגללה נחתך ונחסר מגופו, אלא שהחסרון נעשה ע"י הקוצים, הרי זה כשר. מיהו אם רואה שאין העור והבשר קיים תוך הנקב,

ולא לקולא. יכול להיות. בכל אופן מבחינת 'דרך גדילתם', נראה לי שזה אותו הדבר, אין הבדל ביניהם, וכך ההלכה למעשה.

דבר נוסף צריכים לדעת, לא לשים את הלולב בתוך מים. אם שמים אותו בתוך מים, הדבר גורם שהעלים יתרחקו אחד מהשני. יותר טוב לעטפו בבד לח. גם את ההדסים והערבות, אם שמים אותם בתוך מים, אחרי כמה ימים הם מאבדים את הדרם, כי הם משחירים במקום הקטימה וכבר אין להם כח לינוק מהמים. לכן, אם מישהו שם אותם במים, אזי הוא צריך לקטום אותם לפני כן, אחרת יעלה שם צבע שחור המונע מהם את יניקת המים, וממילא אין בהם לחות. כדי לשמור על הצורה הנאה שלהם, צריך לחתוך קצת למטה, ואז יש להם את האפשרות לשאוב את הלחות.

חזוית שעלתה בשנים או בשלשה מקומות, וכן כל שינוי מראה, פסול. ידועה קושיית המפרשים, מה הפירוש 'שנים או שלשה מקומות'? אם בשנים פסול, שלשה מבעיא?! זאת קושיית הכסף משנה ופרק ח' מהל' לולב, ויש על כך כמה תירוצים. נראה לי שהתירוץ העיקרי הוא כך. אם עלתה חזוית במקום אחד, דהיינו חזוית אחת, או נקודה שחורה אחת, אבל לא בחוטם, זה בודאי כשר. אם עלתה בשלשה מקומות, זה בודאי פסול. אבל בשני מקומות, הדבר לא ברור. לכן אומרים 'בשנים או שלשה מקומות, פסול', דהיינו, בשניים זה תלוי. ממילא, אם ישנן עוד ספיקות, אפשר להקל בהם. זוהי הנפקא מינה. כלומר, חז"ל אמרו 'שנים או שלשה מקומות' כדי להגיד, שבשנים, הפיסול לא מוחלט. לכן, אם יש צדדים נוספים לצרף, ניתן להקל בזה. יש על שאלת הכס"מ כל מיני תירוצים ופילפולים, אבל זהו התירוץ הישר והמתקבל. רואים בכמה מקומות שכך הוא הפירוש.

ביאור הנאמר בתפילה לבעל תוקע בראש השנה 'זכות אברהם אבינו זתפילתו בהר המוריה' – היכן מצינו שהתפלל אברהם אבינו שם?

ברצוני להעלות פה איזו שאלה, בעניין התפילה לבעל תוקע, שאומרים לפני התקיעות. כתוב שם כך, רבש"ע, בניך בני רחומיך שמו פניהם לנגדך, ושמוני שליח לתקוע שופר לפניך, כדי שתזכור להם זכות אברהם אבינו ותפילתו בהר המוריה וכו'. שאל ידידנו הרב יואב חלא הי"ו, איזו תפילה אברהם אבינו התפלל בהר המוריה?! [הציבור מפלפל ונושא ונותן עם מרן שליט"א בעניין].

אתם צודקים, הינכם אומרים תשובות נכונות, רק איפה זה כתוב?! אגיד לכם למה כוונתי. הרי כתוב בפסוק, וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיִי יִרְאָה, אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְיִי יִרְאָה ובראשית כ"ב, י"ד, והתרגום הוא, ופלח וצלי אברהם. תמן באתרא ההוא. אמר, קדם י"י הכא יהוין פלחין דריא. וכו'. א"כ לכאורה הדבר מפורש. אבל השאלה היא, האם זאת תפילה, או נבואה. התרגום כותב 'וצלי', א"כ, אם פירושו שהוא מתפלל, מבקש מהקב"ה שכך יהיה, שבמקום זה ייבנה בית המקדש, א"כ מה זה נוגע לתקיעת שופר? לפי"ז יוצא שכעת כשאנו מתפללים, אנו מבקשים שהקב"ה יזכור לנו את תפילתו של אברהם אבינו שביקש שכאן יהיה בית המקדש. והרי אנו כעת לפני תקיעת שופר, אנו מבקשים רחמים על יום הדין, לכאורה מה שהוא התפלל שהקב"ה יראה שבמקום זה ייבנה בית המקדש, זהו לא הנושא עכשיו. בודאי שתפילה זו חשובה, אבל לא כעת. הרי אנחנו מבקשים, בזכות יצחק ועקידתו, יעקב ותמימותו, שתעמוד מכסא דין ותשב על כסא רחמים עליהם. אבל לכאורה, מה שאע"ה התפלל, הדבר אינו נוגע לפה.

בירושלמי במסכת תענית [פרק ב' הלכה ד'] וכן בבראשית רבה, ובפסיקתא, כתוב בלשונות דומים על מה אברהם אבינו התפלל. כנראה שמחבר התפילה לבעל תוקע התכוון לכך, או

בְּסֶבֶךְ בְּקֶרְנֵי וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ וְשֵׁם פְּסוּק י"ג. שואלים חז"ל, מה הפירוש 'תחת בנו'? היה צ"ל רק 'זיעלהו לעולה'. לכאורה המלים 'תחת בנו' מיותרות, כי הרי מובן שהאיל בא במקום יצחק. אומרים חז"ל, שעל כל דבר ודבר היה אאע"ה אומר, רבש"ע, יהי רצון, כמו שאני שוחט את האיל, תחשוב כאילו יצחק שחוט. כשאני זורק את אימוריו, כאילו זרקתי את אמוריו שלי יצחק. על כל פרט ופרט שעשה בעשיית האיל, ביקש מהקב"ה שיחשיב את הדבר כאילו עשה זאת לי יצחק. והוא ממשיך, רבש"ע בשעה שיעמדו בני בצרה, זכור להם הצרה הזאת, ויהיה מקובל לפניך כמו שהיה אפרו צבור ומונח על גבי המזבח. אם כן לפי"ז זכינו, ואכן אברהם אבינו התפלל שם.

בעל מרפא לשון מביא, שהתרגום התכוין לתפילה. דהיינו, כוונת התרגום לומר כך, 'אמר קדם י"י, (כאן מקום ההפסק), הכא יהו פלחין דריא'. כלומר, הוא התפלל לפני ה', יהי רצון שכאן במקום זה, כך יהיה. שהדורות יעבדו פה, וכאן יהיה בית המקדש. אולם, אפשר לפרש את כוונת התרגום אחרת. דהיינו, אמר. בתורת קביעה, מתוך שראה כך ברוח הקודש ובנבואה. קדם י"י הכא יהו פלחין דריא. כאן יבנה בית המקדש. בכל אופן, בתרגום ירושלמי רואים כך בצורה מפורשת. הוא אומר, לְמַהְיֵי אֲמַרְיִן, בְּטוֹר בֵּית מִקְדָּשִׁיהָ דִּי יִי קָרִיב אַבְרָהָם יֵת יִצְחָק בְּרִיהָ, וּבְטוֹרָא הַדִּין הוּא בֵּית מִקְדָּשָׁא דְאַתְגְּלִית עֲלוּי יְקָר שְׂכִינְתָּא דִּי יִי. אם כן, אברהם אבינו ידע מה יהיה בסופו של דבר, אחרי הרבה הרבה שנים, ושם במקום זה יבנה בית המקדש. הרי בתורה, לא נזכר בשום מקום היכן יבנה בית המקדש. בפרשת ראה כתוב, כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִי אֱלֹהֵיכֶם. בתורה כתוב עשרים פעמים 'המקום אשר יבחר', הקב"ה לא גילה בתורה היכן יבנה בית המקדש, לא ידעו איפה המקום עד זמנו של דוד המלך, כאשר גד הנביא אמר לו שיבנה אותו בגורן ארונה היבוס.

לדומה לכך. תשמעו דבר מפליא. אמר אברהם לפני הקב"ה. רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני, קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, גלוי לפניך שהיה לי מה להשיב ולומר לפניך, כשאמרת לי להקריב את יצחק. ואילו השבתי אותך, לא היה לך מה להשיבני. אם הדברים לא היו כתובים, שאברהם אבינו אמר זאת, לא היינו יכולים לאמר. אאע"ה אומר להקב"ה, רבש"ע, אתה אמרת לי 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת', שתקתי ולא אמרתי כלום. אבל רבש"ע, הייתי יכול לשאול שאלה קשה מאד. ואם הייתי שואל, לא יכולת לענות לי. הדבר מבהיל. לא היה לך מה לענות. אילו השבתי אותך, לא היה לך מה להשיבני. הייתי אומר לך, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועכשיו אתה אומר והעלהו שם לעולה. קח נא את בנך והעלהו לי לעולה. ח"ו לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי, ועשיתי רצונך. אבל, שמתני יד לפני, לא אמרתי מלה, קיימתי את המצוה שאמרת לי, ברצון ובשמחה רבה. רבש"ע, כאשר יגיעו בני ח"ו לידי מעשים רעים, יהיו עליהם כל מיני קטרוגים וערעורים, אני מבקש רבש"ע, אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא. אתה ג"כ תשתוק כמו שאני שתקתי. אתם רואים איזה אבא טוב היה לנו? 'אל נא נאבדה כי על כן יש לנו אב זקן'. אם ח"ו יגיעו לידי עבירות או לידי צרות, תזכור להם העקידה ותתמלא עליהם רחמים. הלשונות הללו מובאים בירושלמי וגם בבראשית רבה, מה שאמרתי לכם הוא צירוף של כמה מאמרי חז"ל, לא כולם אמרו בדיוק את המלים שאמרתי. בפסיקתא כתוב כך, כשהיו בניו של יצחק נידונים לפניך ביום זה, דהיינו ר"ה, אפילו יהיה להם כמה קטרוגים, לא תשים לבך לדברי המקטרגים. לפי"ז הדבר בודאי מובן טוב.

יכול להיות עוד פירוש, שהכוונה לתפילה נוספת שאמר אברהם אבינו בהר המוריה. כתוב, וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז

למה נבנה בית המקדש דוקא בהר המוריה, והאם יש אמת ב"מעשה בשני אחים וכו'" כסיבה לבניית בית המקדש במקום זה.

מה הסיבה שהקב"ה בחר דוקא בהר המוריה? בגלל שבמקום זה נעשתה עקידת יצחק. כדי שתעמוד לנו זכות עקידת יצחק, שנעשתה שם בהר המוריה. אבל הוא לא גילה זאת, עד שהגיע זמן דוד המלך. אמנם לא דוד המלך הוא שבנה אותו, אלא בנו שלמה המלך, אבל דוד המלך הוא שקנה את המקום מאת ארונה היבوسی.

ישנה סיבה נוספת מדוע בית המקדש נבנה בהר המוריה, כי זהו המקום היחידי בא"י שלא נעבדה בו עבודה זרה. הרי הכנענים לא הניחו הר או גבעה בא"י שלא עבדו עליו ע"ז. אבל את המקום הזה הקב"ה שמר, שבמקום זה לא יהיה ע"ז, על מנת לשכן שמו שם. וק"ו אם מקום זה היה תחילה עמק, הדבר עוד יותר מובן, כי הם בכלל לא חשבו לבנות שם ע"ז, משום שהם בנו ע"ז רק על ההרים והגבעות.

בתשובה להערה מהקהל: גם בדורינו שיש שם את המסגף שלהם, לא ידעו בדיוק איפה לבנותו. הם לא בנו אותו על מקום בית המקדש ממש. חוץ מזה, הם לא עובדים ע"ז. הרמב"ם אומר [רפ"ו מהל' בית הבחירה] שמקום בית המקדש לא היה במישור, אלא במעלה ההר. א"כ הם לא הצליחו, והמקום נשאר שמור. אבל גם אם נגיד שכן, בכל אופן עבודה זרה זה לא היה.

טעם שלישי, שנבנה בית המקדש בהר המוריה, כתוב בזוה"ק, שבבריאת העולם הקב"ה כביכול התפלל על אבן שתיה, יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי, ויגלו רחמי על מדותי. והכלל הוא, כל מקום ששרתה בו שכינה, אין סטרא אחרא יכולה לשלוט שם. סטרא אחרא יכול לשלוט רק במקום פנוי. אבל כיון שכבר היתה פה חניה לקדושה, במקום זה היתה השראת שכינה, א"כ סטרא אחרא כבר אינו יכול להתקרב למקום הזה.

אלו שלושה הטעמים, מדוע נבנה בית המקדש בהר המוריה. האם מישהו יודע טעם נוסף?

ישנה עוד סיבה מפורסמת, למה נבנה בית המקדש באותו המקום. כעת היגענו למה שפתחנו בו, 'שבת אחים גם יחד'. ישנו סיפור מפורסם על שני אחים, חלק אולי מכירים אבל אני רואה שחלקם לא, מעשה על שני אחים שנפגשו שם, ועל סיפור זה ברצוני לדבר. בשביל זה הקדמתי מה שאמרתי בתחילת השיעור, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. הסיפור שמספרים אותו, נמצא בהרבה ספרים. אבל צריכים לברר, האם הסיפור הזה נכון או שאינו נכון. לכן ברצוני לשתף אתכם, שתגידו לי מה דעתכם. אגיד לכם איזה הערות יש לי בנושא הזה, אבל בהתחלה אספר אותו.

סיפור זה, מביאים רבים בשם ספר מקוה ישראל, חיברו הר"ר ישראל קושטא, שהיה רב ודיין בליוורנו, ונדפס בשנת תרי"א. אני קורא לכם מתוך ספר נחלת צבי, כי את ספר מקוה ישראל עצמו לא הצלחתי להשיג. כנראה הוא לא העתיק אותו כלשונו, אבל כך הוא כותב בפרשת דברים דף ט"ו. שנים רבות לפני בניין בית המקדש, היו דרים על מקום בית המקדש שני אחים, אשר חיו באהבה ואחוה עצומה. לימים, קיבלו שדה בירושה מאביהם, וחילקוהו ביניהם שוה בשוה. בכור האחים היה חשוך בנים, ואילו אחיו הצעיר נתברך במשפחה ברוכה. באחת הלילות, נדדה שנת הבכור, והתחיל לחשוב על אחיו הצעיר אשר עובד בזיעת אפיו לכלכל את משפחתו הענפה. הבכור לא היה נשוי. פה כתוב 'חשוך בנים' אבל זכורני שכתוב שלא היה נשוי. כנראה יש נוסחאות שונות. בכל אופן, הוא מתחיל לחשוב, מסכן אחי הצעיר, איך הוא יפרנס את המשפחה שלו? נתעוררו בקרבו רגשי אשמה. היתכן שהוא בתורת אדם בודד יקח בתבואה היוצאת משדה שירשו מאביהם שוה בשוה עם אחיו שיש לו משפחה גדולה? מה פתאום, הוא יש לו משפחה גדולה לכלכל, ואני לבד. מיד ירד ממיטתו, באמצע הלילה, לא הצליח לישון, והעביר חלק גדול מתבואתו

אבל בספר מעשה נסים, מצאנו סיבה נוספת, ובה לקח נוקב לנו, לכל אחד ואחד. וזהו הסיפור. המקום עליו נבנה בית המקדש, היה שדה נחלתו של איכר אחד. בפטירתו, היתה השדה לנחלתם של שני בניו. לאחד משפחה ענפה, אשה ובנים, והשני עדיין רווק. התגוררו האחים בבית אביהם בשלום ובשלווה, ועיבדו יחדיו את חלקת השדה. חרשו וזרעו, השקו ועדרו בזיעת אפם, וקצרו ברינה. אילמו אלומים ועימרו עומרים, חבטו את השיבלים ועשאום שתי ערימות גורן, שוות בגדלן. שבו אל הבית שמחים בעמלם.

בלילה, נדדה שנתו של האח הרווק. אמר לנפשו: אין זה הוגן. אני, רווק אני, והוצאותי מועטות. אוכל אני מן היד אל הפה, ומתכסה באשר אמצא. לא כן אחי יקירי, יש לו אשה ובנים וחייב הוא לפרנסם ובכבוד. וכיצד אטול לעצמי מחצית מן היבול? לא, אין זה הוגן. כך אמר, וקם ממטתו. חמק החוצה באישון לילה, התגנב אל השדה, נטל אלומות מגורנו ונשאן לגורן אחיו. אותה עת, נדדה שנת אחיו. אמר לאשתו: אין זה הוגן. אני, אושרי רב הוא, חנני ה' באשת חיל, ובבנים ובבנות כשתילי זתים, בני פורת. ואחי רווק הוא, חיו משמימים. גם חייב הוא לחסוך כסף לנדוניה, ליתן דמי מוהר. אין זה הוגן שנתחלק חלק כחלק. בואי עמי, ונעביר מחלקנו לחלקו. עשו כן. קמו בלאט והלכו לשדה, ונשאו אלומות מגורנם לגורנו. קמו בבוקר והלכו לשדה, וראו זה פלא: שתי הערימות שוות כביום אתמול. השתאו, ולא אמרו מאומה. החליטו לתקן את המעוות בלילה הבא וכו', עשו אותו הדבר. פה קצת הסיפור אחר. בקיצור, עשו כן בלילה השלישי והרביעי, ולא הועיל מאומה. החליטו, כל אחד לחוד, לחקור בדבר. הסתתרו בגורן, התחבאו כדי לראות מה קורה, איזה מלאכים מעבירים פה את הערימות? איך רואים בבוקר שזה נשאר שווה? ולא אירע דבר. החליטו לשאת את האלומות, הגיחו ממחבואם, ופגשו זה בזה

לחלקו של אחיו הצעיר. כאשר גמר לעשות דבר זה, חזר למיטתו ושינתו ערבה לו.

אך גם לאחיו הצעיר קרה כדבר הזה, ששנתו נדדה בלילה ההוא. ממש מעשה נסים, באותו לילה נדדה שנתם של שניהם. והתחיל לחשוב על אחיו הבכור, שלא זכה להקים משפחה. אני כבר מסודר ויש לי ילדים, אבל הוא עוד צריך להתחתן, ובודאי יהיו לו הוצאות בעתיד. ועוד מעט יגיעו ימי הזקנה, ומי ישתדל לפרנסו ולבוא לעזרתו? לכן החליט, שחלק גדול מהתבואה מגיע לאחיו הבכור, בכדי שיוכל לחסוך לימי זקנתו. ירד באמצע הלילה, ולקח חלק גדול מתבואתו, ובהשקט העבירם לחלק השדה אשר לאחיו הבכור. בקיצור, זה נתן לזה וזה נתן לזה. בבוקר, יצאו שניהם אל השדה, כל אחד מסתכל, בטוח שלשני יהיה יותר, אבל הם רואים שזה אותו הדבר. ומה מאד השתוממו לראות, שאין שום שינוי ניכר בשדותיהם, ולשניהם יש אותה כמות שהיתה להם אתמול לפני שהלכו לישון. לא הבינו מה קרה כאן.

בלילה השני, שוב החליטו כל אחד להעביר מתבואתו לחלק אחיו. אך הפעם, נפגשו שניהם בעת פעולתם, ונפלו אחד על צוארי השני, ובכו בכיה מתוך שמחה עצומה באהבה גדולה. האהבה העצומה הזאת שהיתה בין שני האחים, עוררה רעש גדול בשמים, ואז הוחלט בשמים שבמקום זה יבנה בית המקדש.

[מרן שליט"א פונה לציבור בשאלה:] מי מאמין שהסיפור הזה נכון?

כעת אקרא לכם את הסיפור, מתוך ספר מעיין השבוע בפרשת ראה [עמ' רמ"ו]. הוא מביא את השאלה הזאת וכותב כך, באיזה המקום בחר ה' לשום את שמו, ומדוע דוקא בו בחר ה'?

התשובה ידועה, המקום הוא הר הבית שעליו נבנה המקדש, וישוב ויבנה עליו במהרה וכו'. והוא נבחר לכך מראש מקדם. שם הקריבו אדם הראשון הבל ונח, שם נעקד יצחק אבינו, ושם הקריב אברהם אבינו את האיל.

בלוורנו, דף רי"א. ומשם התפרסם סיפור זה אצלנו.

לפי ענ"ד, ראשית, אינני יודע אם הסיפור נכון. כי איך נדדה שנתם בדיוק באותו הלילה? זה נשמע קצת משונה. צריך נס בשביל שיקרה דבר כזה. אני מבין שרוצים לומר פה שהם עשו מעשה חסד, אבל איך בדיוק נדדה שנתם? זה נשמע לי קצת תפור... אמרנו שלשה טעמים שכותבים חז"ל, או משום שזהו מקום עקידת יצחק, או בגלל שלא נעבדה בו ע"ז, או מפני שבבריאת העולם הקב"ה התפלל שם על אבן השתיה. אבל את הסיפור הזה, לא מצאנו נזכר אצלנו בשום מקום.

אבל השאלה היא, למה המציאו הערבים את הסיפור הזה? חושבני שהסיבה לכך פשוטה. הרי הישמעאלים אינם מאמינים בעקידת יצחק, א"כ הם צריכים להסביר, למה נבנה בית המקדש במקום הזה. היום, הם כבר מכחישים שבכלל היה שם בית המקדש, מכחישים ששלמה המלך בנה את בית מקדש. היום הם אומרים, שזה שלהם מאז ומעולם. הם לא רוצים בכלל להודות שפעם היה שם בית המקדש של עם ישראל. הסיבות שגורמות להם לומר כך, ידועות ומובנות. אבל בעבר הם הודו. א"כ, כדי להסביר למה במקום הזה דוקא, והרי בעקידת יצחק אינם מאמינים, א"כ היו צריכים להמציא סיבה לזה.

לולא זאת, אם אכן הסיפור הזה היה נכון, הייתי יכול למצוא לכך אסמכתא מפורשת. תראו כמה אפשר לטעות. ממש פלא. צריכים לדעת, לכל דבר שאומרים או שמפרשים, צריך שיהיה יסוד נכון, ועליו אפשר להביא ראיות. אבל אי אפשר להתחיל מראיה. כי ראיה, אסמכתא, אפשר להביא על כל דבר. תראו, הרי מה כתוב בתהלים בפרק שלפני הפרק בו כתוב 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד'? כתוב כך, **אִם אָבֹא בְּאֶהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעֵי. אִם אֶתֵּן שָׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעָפֵי תְּנוּמָה. עַד אֲמַצֵּא מְקוֹם לִי יְיָ מְשָׁכְנֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב. הֲנֵה שְׁמַעְנוּהָ בְּאַפְרָתָה מְצֻאנוֹהָ בְּשָׂדֵי יַעַר** [תהלים קל"ב ג'–ו'].

באמצע הדרך. השליכו את האלומות מכתפיהם, וחיבקו איש את אחיו. אמרו, אכן נודע הדבר. וכו'.

וה' משמים השקיף, ממכון שבתו ראה, ובחר באותו מקום אשר חשבו בו האחים על טובת אחיהם, איש על טובת רעהו. במקום זה בחר להשרות את שכינתו ולבנות את ביתו. והרי כאן הבנה חדשה בכתוב 'ואהבת לרעך כמוך' – אני י"י. במקום בו שוררת אחות אחים, שוכנת השכינה.

נפלא הסיפור, באהבת אחים, נבנה בית המקדש. ובשנאת אחים, חרב. דהיינו שנאת חנם. עכשיו תשמעו איזה מוסר השכל, אבל בתי מקדש רבים יש. כל בית כנסת ובית מדרש, הוא בית מקדש מעט. השכינה תשרה בו, כמדת האחות השוררת בין מתפלליו ולומדיו. הוא לוקח מזה מוסר. וכל בית בישראל, מעון הוא לשכינה. איש ואשה זכו, שכינה ביניהם. לא זכו, אש אוכלתן רח"ל, כאש שהחריבה את בית המקדש. ואיך יזכו? בכך שכל בן זוג יחשוב על טובת רעהו. איך להקל, איך לשמח. כך ירויחו שניהם, וכך ישרו שכינה במעונם. עד כאן הסיפור.

הסיפור מובא בעוד הרבה ספרים, ויש אפילו כאלה שכתבו עליו "אמרו חכמינו ז"ל". אבל התברר, שמקור הסיפור הזה הוא מבני דודינו הערבים. הסיפור לא ממעי ישראל יצא, אלא הוא בא מאומות העולם. מישהו בדק זאת. סיפור זה נדפס לראשונה ע"י איזה גוי נצרי, שהסתובב פה בארץ ישראל ושמע כל מיני סיפורים מהערבים, והוא הראשון שהדפיס זאת. כך כתוב בספר ירושלם חלק ד'. הפעם הראשונה שסיפור זה נכתב לפיהם, היה בשנת תקצ"ה. תעשו חשבון, אנחנו בשנת תשע"ג, זה פחות ממאתיים שנה. אז הדפיסו את הסיפור הזה, ומאז הוא נפוץ בכל העולם, גם אצל גויים, וגם אצל יהודים שאהבו זאת. היהודי הראשון שהדפיס אותו הוא רבי ישראל קושטא, בספר מקוה ישראל,

שלא הולך לו לבנות ביום, החליט לבנות בלילה, ושוב נהרס ביום. אז מה עושים? יום אחד הוא יצא לטייל, ושמע ציפור מספרת לחברתה. תראו איזה בדותות עשו. איך הוא ידע על שני אחים? הוא שמע מציפור. ויש אומרים ששמע בת קול שאמרה זאת... הוא עקב אחרי האחים ומצא אותם שנפגשו. אמר להם, תמכרו לי. אמרו לו, תיקח אותה במתנה. ואז, לא רק שהבניין לא נהרס, אלא שהבניין נבנה במהירות. כל מיני חלומות ודמיונות של אנשים הוסיפו לסיפור הזה. לא היה ולא נברא. זה גם לא יכול להיות, הדבר הוא שקר וכזב, כי זה נגד המקרא. הרי לפי"ז שלמה המלך לא ידע היכן לבנות את בית המקדש. מה הפירוש שלא ידע? הרי כבר דוד המלך קנה את השדה מארונה היבوسی. איך שלמה המלך מחפש איפה לבנות, כשכבר בזמן דוד המלך נקבע המקום, והוא אמר לו פה המזבח לה'. אלו פסוקים מפורשים, גם בספר מלכים וגם בדה"י. אלא שהוסיפו כל מיני דברים.

וכבר אמרנו גם-כן, שהמוסר-השכל הוא פגום. הבאנו בהתחלה בשם חובות הלבבות, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, שהאחד יעזור לשני ולא ידאג רק לעצמו, אכן זה מוסר השכל, אבל זה לא רק באחים מבטן דוקא. אלא מדובר על כל אדם, כל יהודי שעוזר לשני, בכל חברה. כשמדברים על 'שבת אחים', לא חייב להיות אחים מבטן אחת דוקא. כל ישראל אחים. מדובר על כל אחד שעוזר לשני, וגומל עמו חסדים.

בעז"ה שנזכה בקרוב, אכי"ר. אנו מתפללים בחג הסוכות, **פִּי אֶעֱבֹר בַּסֶּף אֲדַדְּם עַד בַּיִת אֱלֹדִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הֶמוֹן חוֹגֵג וְתִהְיֶה מִבְּ, הִן, שנזכור את בית מקדשנו ותפארתנו, לדעת מה הן הסיבות האמיתיות לבניית בית המקדש במקום זה, ששם נעשתה עקידת יצחק, וזאת הסיבה האמיתית והעיקרית לדבר.**

מה הפירוש 'הנה שמענוה באפרתה'? כשהייתי בעיר אפרת, היא בית לחם, ששם נולד דוד, שמעתי כי יום אחד יתגלה המקום הנבחר להיות שם בית המקדש. וכמו שפירש הרד"ק שם. ועתה איפה מצאנוה? 'בשדי יער'. א"כ זהו השדה שבסיפור. היו שם גם עצי יער. **נְבוֹאָה לְמִשְׁפָּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לְהַדָּם רַגְלָיו. קוֹמָה י"י לְמִנּוּחַתְךָ אֶתָּה וְאַרְוֵן עֵצֶךָ [שם].** וסמך ליה, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. לכן במקום הזה שנפגשו האחים, נבנה בית המקדש. נראה לי, מה שגרם פה את הבלבול, כי הרי מדברים שם בסיפור שהם היו מאספים את התבואה בגורן, א"כ הם חשבו שזהו גורן ארונה היבوسی. אולי מישהו פה בלבב וערבב את הסיפור, לא ידע בדיוק.

לגופו של עניין, חושבני שאסור לומר את הסיפור הזה בתורת סיבה לבניית בית המקדש בהר המוריה. משום שאין שום מקור בספרי ישראל, בכתבי הקודש ובספרי רבותינו, וק"ו בספרי חכמי תימן, לא שמענו ולא ראינו את הסיפור הזה. זהו סיפור בדוי. יכול להיות שאת הסיפור עצמו אפשר לספר, כי יש בו מוסר השכל, ואחז"ל 'חכמה בגויים תאמין', וגם שלא ברור שהסיפור בא מהם, אף כי מסתבר שהדבר כך לפי כל הסימנים והעקבות, אבל בכל אופן נגיד שיש בסיפור זה מוסר השכל.

אולם לפי ענ"ד, גם המוסר-השכל שיש פה הוא פגום. נותן טעם לפגם. לכאורה מה המוסר? כמה אדם צריך לעזור לשני. אבל למה אתה מדבר שהם היו שני אחים? ואם הם לא היו שני אחים ממש? אתם יודעים, מישהו המציא תוספת לסיפור, שהם היו תאומים. אם תראו עוד איזה דמיונות הוסיפו לסיפור הזה... אקרא לכם. יש מישהו שהוסיף לסיפור הזה עוד כל מיני חלומות. שלמה המלך התחיל לבנות את בית המקדש, וכל מה שהוא בנה ביום, נהרס בלילה. אלו דמיונות, אבל כתבו זאת בספרים. הוא ראה

ובירושלמי, שיש בו סימפונות כמו הסימפונות של הריאה. דהיינו, הוא חלול וריק, לא כמו האתרוגים המלאים מיץ. החדרים ריקים. הטעם מתוק, כמו שמוזכר בגמ' במסכת שבת, וגם בסוכה פרק לולב הגזול. נאכל כמות שהוא חי בלי בישול, כמו שמובא בתלמוד. כל האתרוגים שנמצאים בשוק בימינו, אף אחד לא מתאים לאתרוג של חז"ל, רק האתרוג התימני. וחיידוש יש במלבי"ם פרשת אמור, כל עץ נושא פרי, הוא רק צינור ללשד האדמה ומתבשל דרך קנוקנות העץ ובוזה מתהווה הפרי. לא כן בעץ האתרוג, טעם העץ כטעם הפרי. הפרי נעשה מהעץ, ממבחר חלבו ולחותו, ולא מן הארץ באמצעות העץ. ע"כ. אם כן, אלה שמרססים את האתרוג התימני, מכניסים בו איזה הורמון, כדי לחזק את הפרח שלא ינבול. הרי הוא גודל בהתחלה ואח"כ נושר, כי אין בו צורך. מה רבו מעשיך ה'. כשהוא לא צריך זאת, זה הולך. א"כ הם שמים חומר כדי שזה ייתפס.

ולמה בעצם באתרוגים האשכנזים הדבר מצוי? לפי מה שכתוב בספרים, וכך כותב בספר מנחת אלעזר, זה מחמת ההרכבה. מרכיבים אתרוג ממילא הוא חזק והפיטמה נשארת. אבל האתרוג התימני, בגלל שאינו מורכב זה נושר. א"כ הם אומרים כך, הם רוצים לעשות דבר שלא היה בטבע, מחלבו ולחותו של העץ. משנים את מהות האתרוג. אלו פנים חדשות וכו'.

ויש מחלוקת גדולה, מי אמר שזאת הפטמה... דהיינו, יש בכלל מחלוקת בזה. שם בסוכה דף ל"ה ע"ב כתוב ניטלה פיטמתו, ויש גורסים ניטלה בוכנתו. יש בזה מחלוקת. לפי רש"י וכן רבינו גרשום מאור הגולה שמביאים התוספות, ניטלה פיטמתו הכוונה לחלק המחובר לעץ. יש הרי ניטלה פיטמתו, ויש ניטל עוקצו. ניטלה פיטמתו, היינו החלק הפנימי. וניטל עוקצו, מה שכתוב שזה כשר, הכוונה מה שיוצא החוצה. כך רש"י מביא. א"כ, למה האשכנזים עושים כאילו בעניין הזה יש הידור בכלל?! הם מביאים פה הרבה ראיות. בכל אופן הם טוענים, מה הם

בעניין אתרוגים תימנים שעושים שיהיה להם פיטם. לסיום, תשמעו דבר מעניין. רציתי לדבר על נושא זה בהרחבה, אילו יכולתי. עוררו כמה תלמידי חכמים תימנים בארצות הברית, הרב שלום קורי (גורי) שליט"א, והרב עזרא אדמוני הי"ו, על כך שישנם אתרוגים תימנים שעושים שיהיה להם פיטם. הם טוענים, שהדבר לא טוב, כי בכך משנים את הבריאה של האתרוג. כך לפי דעתם ודבריהם. רציתי השבוע ללמוד את הנושא הזה בעיון ובהיקף, אבל לצערי לא היתה לי אפשרות ופנאי, כי זהו דבר דק המצריך ישוב הדעת. אבל לכל-הפחות אקרא לכם מה הם כותבים, כי זה חשוב מאד. כמו אנשים חטאים, בעד בצע כסף מנסים להכחיש את יכולת ה', וגורמים להמשיך סטרא אחרא עליהם וכו'. משנים את טבע גידול האתרוגים התימנים. מרססים אותם עם חומר, כדי שיגדלו עם פיטם. ישנם בכמה מקומות שעושים זאת. הרי בהתחלה האתרוג גודל עם פיטם, אבל אחרי כמה זמן זה נובל. א"כ הם טוענים, ואכן הדבר מדוייק קצת בתוספות במסכת סוכה [דף ל"ו ע"א], שם כתוב ש'קצת אתרוגים גדלים עם עוקץ. לפי דבריהם, מה שכתוב במשנה 'ניטלה פיטמתו', הכוונה לפיטמה ולא לעוקץ. א"כ מה שהם מרססים אותם עם חומר ע"מ שיגדלו עם פיטם, כביכול הם חושבים שעושים הידור, אבל לטענתם אדרבה, זה לא הידור ואף אסור לעשות זאת. ראשית, כי בכך משנים את הטבע שנקבע בששת ימי בראשית.

אלו העושים זאת טוענים, שזו לא הרכבה אלא זיבול. התשובה לטענתם, על פי ה'זוה"ק והרמב"ן, כל מה שעושים בצמחים לשנות את מהותם, זו הכחשה ביכולת ה'. כאילו חסר משהו בעולם, ואתם באים להשלים מה שהקב"ה לא עשה. פרי עץ הדר, כתוב בירושלמי, עץ שפריו הדר ועצו הדר. וזהו אתרוג וכו', הם מביאים פה את קרבן העדה. אח"כ הם כותבים, האתרוג התימני, מתאים בכל פרטיו לאתרוג של חז"ל. מוזכר בבבלי

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו,

והוסיף מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר

להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

"תוסיפו שנים רבות"

"שמחים במועדים טובים"

מוסדות יד מהרי"ץ – ב"ב

אומרים שזה זיבול, וכי זה זיבול? הרי מה זה זיבול, מניחים זבל בעיקרו. וכי מישהו מזבל בראש הפרי? זה חוכא ואטלולא. לכן אנחנו קוראים לכל המגדלים והסוחרים המרססים את האתרוגים, חדלו לכם ממעשיכם הרעים, שובו ותראו ברכה ולא מארה. כך לפי דבריהם.

אמרתי לכם, לא הספקתי ללמוד את העניין בעיון מספיק, אולי בעז"ה בהזדמנות. חותמים על זה כמה רבנים, הרב עובדיה יונה שליט"א, הרב עזרא אדמוני שליט"א, וגם הרב שלום קורי שליט"א, שהוא מומחה בדבר הזה. הם רוצים להוכיח שהאתרוג התימני, הוא האתרוג המקורי. ומה שאין לו את הפטמה למעלה, זה אינו חסרון, אדרבה מי שיעשה זאת הוא דוקא מזיק. האמת היא, שהדבר תלוי בפירושים. אבל יש תמונות בפסיפסים מתקופת בית שני, שם רואים שיש אתרוגים שיש להם פיטמה ויש כאלה שלא. רואים שגם בזמן דורות הראשונים, לא היה חייב שיהיה זאת לאתרוג. ואכן גם באתרוג תימני, לפעמים יכול להיות שיהיה לו כך מעצמו, בלי שום טיפול. לפעמים זה נשאר, לעתים הוא מחזיק. אבל רובם אינם מחזיקים. העיקר שהחור לא יהיה חסר, אבל מה שאין לו פיטמה, אדרבה לפי דעתם זה גריעותא אם יהיה לו.

עוד חוזן למועד, והמקום ברוך הוא יסייענו על דבר כבוד שמו, אכ"ר.

למערכת "שערי יצחק"

הדפסת והפצת השיעורים השבועיים של מרן שליט"א

דרושים פעילים ברחבי הארץ

להחתמת מנויים חדשים.

מילגה חדשית נאה למתאימים.

פרטים בטל': 050-4140741

אור חדש נגה והאיר

בהגלות ספר "אור ההלכה" במהדורא מחודשת
עם הרבה הוספות ומאות תמונות חדשות!

הפצה ראשית: 02-6420535